
Prikaz

Ognjen Pribičević Drugačiji svet

Clio, Beograd, 2024., 251 str.

Knjiga *Drugačiji svet* istaknutog politologa i nekadašnjeg ambasadora Srbije u Njemačkoj i Ujedinjenom Kraljevstvu Ognjena Pribičevića, koju je 2024. objavila beogradska izdavačka kuća Clio, odlikuje se dubinskom i kvalitetnom analizom suvremenih događaja, procesa i trendova u međunarodnim odnosima. Poseban je naglasak na zemljama kao što su Velika Britanija, SAD, Rusija, Kina, Ukrajina, a sadrži i poglavlje o Zapadnom Balkanu, s fokusom na neuspjeh dosadašnje politike proširivanja Europske unije na tu regiju.

Nakon uvodnog poglavlja autor se bavi škotskim i europskim referendumom u Velikoj Britaniji (poglavlje 2), britanskom “diplomacijom novca i trgovine” (poglavlje 3), alternativom koju je u Velikoj Britaniji ponudio nekadašnji vođa laburista Jeremy Corbyn (poglavlje 4), Trumpom, Brexitom i krizom liberalnog svjetskog poretka (poglavlje 5), odnosom Trumpa prema Rusiji (poglavlje 6), pitanjem “novog primitivizma” kroz analizu odnosa Trumpa i Borisa Johnsona (poglavlje 7), “velikim neuspehom” vanjske politike Zapada prema Srbiji i Zapadnom Balkanu nakon raspada bivše Jugoslavije (poglavlje 8) te ratom u Ukrajini (poglavlje 9).

Pribičević je većinu radova koji čine poglavlja ove knjige prethodno objavio u znanstvenim časopisima, a neki su prevedeni s engleskog i sada prvi put dostupni na srpskom jeziku. No ne radi se o pukom slijedu eseja bez međusobne poveznice, već se knjiga čita kao odlično strukturirana i vrlo dobro povezana cjelina. Stil pisanja je akademsko-analitičarski, pa Pribičević ovom knjigom daje važan doprinos kritičkoj znanosti o međunarodnim odnosima. Naime, ne zadržava se na opisu događaja, nego ih stavlja u teorijsko-analitički okvir, istražujući njihove uzroke i posljedice. Kritička dimenzija – npr. kad se radi o krizi suvremenog međunarodnoj poretka (koju on vidi u kontekstu krize ideja i ideologija, krize vođenja i krize institucija) – dodatno je dopunjena njegovom kritikom postracionalističkog svijeta, u kojem se znanstveni pristup više ne uvažava dovoljno, nego se zamjenjuje kulturom (i civilizacijom, kaže autor) *rijalitija*, u kojoj se one koji ne znaju mnogo uzima ozbiljno, a one koji svoje zaključke izvode na osnovi poznavanja i istraživanja ignorira se ili čak i onemogućava.

Glavna je teza knjige da se današnji svijet nalazi na kraju jedne i početku druge faze oblikovanja međunarodnog sustava te da povratak na staro, na onaj prethodni svijet (liberalnog unipolarizma) više nije moguć. Pribičević navodi da smo od 1945. do danas imali dva različita sustava: prvo, poredak koji se temeljio na hladnoratovskim tenzijama – koje su, međutim, bile regulirane i ograničene zbog suradnje dva glavnih aktera (SAD-a i SSSR-a) u sprečavanju katastrofe, naročito nuklearne – i, drugo, poredak unipolarnog liberalnog intervencionizma. Taj drugi poredak započeo je

već s Ronaldom Reaganom i Margaret Thatcher, ali se potom ustoličio kroz tezu da je Zapad pobijedio u Hladnom ratu i da stoga smije i može transformirati zemlje koje su poražene (ili nisu uopće sudjelovale u tom “ratu”) prema svojoj slici.

Međutim, kriza liberalizma – s kojom je nastupila i kriza demokracije kao jedine moguće ili barem najpoželjnije solucije za sve zemlje svijeta – dovela je do toga da je Zapad postao “gubitnik u miru”, premda “pobednik u ratu”. Što je uzrokovalo takvu krizu (ili čak i slom) liberalnog intervencionizma? Autor navodi da je liberalni poredak u glavnim zemljama koje su ga promovirale – SAD i Velika Britanija – doveo do velikih polarizacija jer je oslabio srednju klasu, koja sada postaje sve nezadovoljnija ne samo liberalizmom nego i globalizacijom, smatrajući da novi posthladnoratovski poredak nije poboljšao njen položaj, nego je, upravo obratno, doveo do njena osiromašivanja. Da bi ilustrirao tu tezu, Pribičević navodi otežan pristup visokom obrazovanju za sve osim za najbogatije. Privatizacija visokog školstva uskratila je nižoj i srednjoj klasi pravo na socijalno uspinjanje u najbogatijim zemljama Zapada. Uz to, globalizacija je – prije svega ekonomska – dovela do povećanja broja migranata u zemljama kao što su SAD i Britanija, što je stvorilo osjećaj da se one više ne mogu zaštititi, pa je stoga potaklo razne antimigrantske, antiglobalističke i antiliberalne, suverenističke i nacionalističke (pa i rasističke) snage – uglavnom na desnici, ali i na ljevici – da joj se suprotstave. To je dovelo do Brexita, koji autor analizira detaljno i vrlo smisljeno, kao što to čini i s prvim mandatom Donalda Trumpa, koji je s *brexitovcima*

dijelio političke zaključke, teze i odgovore na slične izazove.

Kriza liberalizma na Zapadu učinila ga je imanje atraktivnim u drugim dijelovima svijeta, te je stoga smanjena *meka moć* Zapada. Druge zemlje više ne vide Zapad kao kolijevku ljudskih prava i demokracije, nego ga kritiziraju zbog liberalnih intervencija (u zemlje kao što su Irak, Afganistan, Sirija, u istočnu Europu i dr.), dok nacionalističke nove politike izravno antagoniziraju Britaniju i SAD s drugima. Same te zemlje počinju voditi alternativne vanjske politike u odnosu na svoje prošle vanjske politike, pa dovode u pitanje multilateralizam izlazeći iz EU-a (Britanija) ili iz niza multilateralnih sporazuma (SAD). Time su oslabjele postojeći međunarodni poredak – što je paradoksalno, jer je u tom poretku SAD bio hegemonijska država.

Istodobno, rast autoritarnosti koja obećava uspjeh – vojni (Rusija) i ekonomski (Kina) – omogućava stvaranje alternative Zapadu. Stvorila se konkurencija Zapadu, i to neliberalna. Pritom se i jedna i druga strana tog novog globalnog uravnoteživanja oslanjaju na vlastite, često pogrešne, slike o onom drugom – podcjenjuju i ignoriraju ondje gdje ne bi smjele, a zanose se iluzijom o vlastitoj moći, što također ne bi smjele. Dobar primjer za to je Rusija, koja je pokrenula rat protiv Ukrajine pogrešno procjenjujući snagu potonje i podcjenjujući snagu samog Zapada. Novi poredak zasad je još uvijek zasnovan na “ravnoteži nemoći” (a ne moći), a Pribičević od indijskog premijera Modija posuđuje i izraz “multisvrstanost”. Trumpovu politiku naziva “neliberalnim hegemonizmom”. Ne postoji neka jedinstvena vizija novog svijeta, čak ni unutar relativno povezanih

međunarodnih struktura kao što su EU ili BRICS: u obje postoje velike razlike u vezi s pitanjima odgovora na nove izazove, potrebe da se stvori novi poredak (ili da se, nasuprot tome, postojeći pokuša iskoristiti za dominaciju), dedolarizacije te međusobnih odnosa većih i značajnijih aktera (npr. Rusije i Kine i sl.). Moglo bi se dogoditi, kaže Pribičević, da oslabe i Zapad i Rusija, što bi otvorilo pitanje opće nestabilnosti međunarodnog poretka. U poglavlju o Kini autor ističe da je ona postala globalna sila samo u ekonomskom smislu, dok je politički, vojno i u pogledu *meke moći* još daleko od tog statusa.

Opasnosti koje proizlaze iz te nove situacije uglavnom su povezane s prijetnjama korištenjem nuklearnog oružja, s nereálnim zahtjevima da ona druga strana bude u potpunosti poražena i s tim što nijedna od zaraćenih strana – npr. u rusko-ukrajinskom ratu (koji ima karakteristike šireg rata između Zapada i Rusije) – ne smije riskirati da izgubi, a istodobno nema rješenja koje bi osiguralo neku alternativu ratu a da nije ujedno i poraz neke od strana u njemu. Zapadni neuspjeh autor vidi ne samo na Zapadnom Balkanu, gdje je zastoj proširenja Europske unije otvorio vrata neoliberalnim alternativama u domaćoj politici i “multisvrstanosti” u vanjskoj, nego i na Bliskom istoku, gdje SAD i Zapad nisu uspjeli osigurati mir i pronaći rješenje u okviru postojećeg međunarodnog poretka. Europska unija, piše Pribičević, nastavlja braniti međunarodni poredak i vrijednosti koje više ne postoje (ili se barem ne podrazumijevaju), a Brexit joj je zadao težak udarac, nakon kojeg su uslijedili i drugi izazovi suverenizma u samoj Europskoj uniji. Sistem koji nastaje urušavanjem za-

padne civilizacije (kako to naziva Pribičević) mogao bi se opisati kao “društvo novog primitivizma” (str. 26), kao “rijaliti društvo”, pa čak i kao “suvremeni srednji vek”. To je sistem zasnovan na “vladavini čudaka”, na neracionalnim odlukama, na pogrešnim procjenama – u kojem na vlast ili poziciju stvarne moći dolaze “lideri” kao što su kratkotrajna britanska premijerka Liz Truss, vođa Brexita Nigel Farage, premijer Francuske Gabriel Attal i dr. Nestaju ili izrazito slabe stare partije koje su održavale prethodni poredak, pojavljuju se nove, a zaoštravaju se i nasilje, govor mržnje i politika isključivosti u nizu zemalja Zapada. “Pravi izazov”, piše Pribičević (str. 122), “je ideološki i tiče se krize liberalne politike vođene u ovim zemljama još od vremena predsjednika Reagana i Margaret Thatcher. Američki san i prosperitetna Britanija nisu više tako privlačni ni svojim građanima, a ni ljudima iz drugih država, kao nekada. Za ljude širom sveta, a posebno one u Africi, Latinskoj Americi i na Bliskom istoku, SAD i Britanija su velike sile sa moćnim oružjem ali i zemlje koje vode pogrešnu spoljnu politiku i zemlje sa sve više siromašnih i nezadovoljnih ljudi. Kolone očajnih izbeglica koje iz Latinske Amerike i sa Bliskog istoka i dalje hrle u SAD i EU ne mogu biti jedini kriterijum za ocenjivanje uspešnosti ovih društava a još manje liberalnog međunarodnog poretka, koji ih je, uostalom, i doveo u tu poziciju. Naravno da rečenim nikako ne želimo dovesti u pitanje mišljenje da su i dalje, uprkos svemu, zapadne zemlje najbolje mesto za život na našoj planeti.”

Ova knjiga zaslužuje veliku pohvalu ne samo zbog suvremenosti nego i zato što se radi o odličnoj analizi trendova i na Za-

padu i u ostalim dijelovima svijeta koji se suočava s fundamentalnim izazovima stabilnosti, miru i prosperitetu. Knjiga razmatra prije svega zapadne države i njihove politike, ali su analize Rusije i Kine također izvrsne. Pribićević kombinira teorijska znanja iz svoje struke s uvidima koje je stekao kao diplomat, stvarajući tako sofisticiranu interpretaciju glavnih dilema i problema suvremenog svijeta. U njegovoj se interpretaciji vidi da žali zbog krize li-

beralizma i demokracije, ali ga to ne sprečava da tu krizu prizna, da ju opiše te da joj istraži uzroke i predvidi posljedice. Pisana odličnim akademskim stilom, knjiga će biti važan dodatak literaturi za studente političkih znanosti, međunarodnih odnosa i srodnih disciplina, a preporučujemo ju i stručnjacima, diplomatima i novinarima koji prate suvremene trendove u vanjskoj politici, diplomaciji i međunarodnim odnosima.

*Dejan Jović
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu*